

MLADINA

BIVANJE

PRILOGA O
KULTURI
BIVANJA

ARHITEKTURA
ZA LJUDI: *Veliko*
prostorske stihije BREZGLAVE
ENERGETSKE SANACIJE: *Kaj pa potresna*
varnost? ANDREJ HRAUSKY: *»Če vse samo rušiš,*
pomeni, da ves čas stopicaš na mestu.« MUZEJI NOVEGA
TISOČLETJA: *Francoski arhitekt Rudy Ricciotti* NOTRANJA
RAST LONDONA: *Prenova nekdanjega industrijskega območja*

Materinski dom Ljubljana. Stavbo so zasnovali v biroju Jereb in Budja arhitekti, strokovna žirija pa ji je letos zaradi njene sproščene in optimistične arhitekture podelila Plečnikovo nagrado. / Foto: Blaž Budja

ARHITEKTURA ZA LJUDI

Imamo veliko dobrih arhitektov, a tudi veliko prostorske stihije

Piše: Nejc Černigoj, arhitekt

»Arhitektura je izraz kulture. Arhitekturne stvaritve, kvaliteta zgradb, njihovo harmonično umeščanje v okolje, spoštovanje naravne in urbane krajine ter dediščine so v javnem interesu.« Tako se glasijo prvi stavki francoskega zakona o arhitekturi, ki velja že štirideset let. Zanosni uvod pa ni le politično leporečje, temveč trdno vrednostno izhodišče, na katerem temeljijo tudi vse z zakonom povezane državne politike in strategije. V Franciji je tako povsem jasno, da ima arhitektura pomembno, celo državotvorno družbeno vlogo. Potem ko nas je prehitela večina drugih evropskih držav, je Slovenija avgusta letos dobila svojo arhitekturno politiko z naslovom *Arhitektura za ljudi*. Osnutek tega dokumenta, katerega temelj je Nacionalni program za kulturo 2014–2017, je pripravila strokovna komisija, veljati pa je začel, ko ga je sprejela vlada. *Arhitektura za ljudi* je strateški dokument, ki izpostavi pomembno družbeno vlogo, ki jo imata prostorska kultura in arhitekturna dejavnost. V štirih tematskih sklopih povzame aktualne vrednostne

sisteme in pristope, ki veljajo v najrazvitejših delih sveta, predvsem v Evropski uniji (kakovostna arhitektura, pametni razvoj, trajnostna rast in vključujoča arhitektura), ter identificira probleme, ki so v slovenskem prostoru najbolj žgoči. A še bolj kot nazorska načela in analiza stanja so pomembne pobude oziroma usmeritve za nadaljnje aktivnosti, h katerim se je s sprejetjem dokumenta vlada obvezala.

Slovenski arhitekturni prostor kaže nekakšno dvojno podobo. Po eni strani premoremo celo vrsto izjemno kakovostnih arhitekturnih in arhitektov tako mlajše kot starejših generacij, katerih stvaritve objavljajo ugledne revije in ki prejemajo nagrade doma in v tujini. Zmogljivosti in znanje slovenska arhitekturna stroka torej nedvomno ima. Po drugi strani pa je celostna podoba slovenskih naselij in krajine marsikje izrazito slaba – prostorske stihije, netrajnostnega razprševanja poselitve in črnograditeljstva se nikakor ne moremo otresti. Širši javnosti manj znana problematika pa je neurejen položaj arhitekturne in

urbanistične dejavnosti in posledična nemoč za uveljavljanje strokovnih načel v procesu graditve oziroma prostorskega načrtovanja ter razvrednotenje pomena arhitekturne izobrazbe. Tu je ključno stališče nove arhitekturne politike, ki je zdaj nedvoumno zapisano in potrjeno na najvišji politični ravni: da namreč spadata arhitektura in urbanizem (tudi) v polje kulture ter da delujeta v javnem interesu in po drugačnih zakonitostih kot povsem inženirske stroke, zato potrebujeta tako družbenopolitično obravnavo, ki bo to svojstveno naravo upoštevala.

Pomembna obveza, ki izhaja iz sprejete arhitekturne politike, je, da država zaščiti neodvisno vlogo arhitekta v procesu graditve objektov, saj ima ta odgovornost ne le do naročnika, ampak mora obenem slediti načelom stroke in ščititi javni interes – torej tudi morebitne kasnejše lastnike, uporabnike, sosede, mimoidoče in vse druge, na katere lahko stavba posredno vpliva. Danes pa ni redkost, da v vlogi projektanta nastopajo podjetja,

ki nimajo zaposlenih arhitektov z opravljenim strokovnim izpitom, ampak jih najemajo kot »podizvajalce«, pogosto le za nujni podpis in »štampelj« na vloži za gradbeno dovoljenje. Jasno je, da v takšnem podrejenem položaju arhitekt pogosto nima moči, da bi uveljavil načela svoje stroke. V Franciji zato zakonodaja določa, da morajo biti podjetja za arhitekturno projektiranje v večinski lasti licenciranih arhitektov, arhitekti morajo biti tudi direktor in vsaj polovica članov uprave.

Razvrednotenje pomena arhitekturne izobrazbe se začne že na ravni državne uprave. Kljub temu da dve največji slovenski univerzi vsako leto proizvedeta razmeroma veliko število diplomantov, po novem magistraratu arhitekture, tega potenciala ne znamo ali pa name-noma nočemo izkoristiti. Na upravnih enotah, ki vodijo postopke sprejemanja gradbenih dovoljenj, pogosto ni zaposlenih arhitektov, ki bi predloženo projektno dokumentacijo znali vsebinsko presoati. Odločbe so tako običajno sprejete po povsem formalistični logiki, arhitekturni načrti pa postajajo vse manj pomembne »grafične priloge«, katerih skladnost s prostorskimi akti in drugimi predpisi mora arhitekt še enkrat razlagati v dolgih traktatih besedila. Nič bolje ni na občinskih oddelkih za urejanje prostora, ki pogosto prav tako ne zaposlujejo arhitektov. Ker niti država ne opravlja svoje nadzorne vloge, prostorsko načrtovanje ponekod nima več nobene povezave s strokovnimi načeli, ampak gre le še za lokalno nepremičninsko mešetarnje. Zato je dobrodošla pobuda, da se v javnem sektorju na področju graditve in urejanja prostora spodbuja zaposlovanje uslužbencev z ustrezno izobrazbo – ta bi pravzaprav morala biti nujni pogoj. Nujno je tudi, da se na lokalni ravni uveljavita instituciji občinske urbanistične službe in urbanistične komisije, ki bi bedeli nad celovito podobo naselij in strokovno tolmačili skladnost umeščanja objektov v prostor s predpisi.

Ne nazadnje je za kakovostno arhitekturo nujno, da jo kot tako prepozna in se z njo poistoveti tudi širša javnost. Poleg

FAKongres

So arhitekti le še orodje v rokah tržne logike?

So arhitekti danes še kritično misleči intelektualci, dejavni pri ustvarjanju družbe, ali pa so le še obrtniki, ki svoje delo opravljajo po naročilu drugih? Zdi se, da smo prišli v čas, ko je izobraževanje arhitektov osredinjeno na ustvarjanje delavca po meri trga. Produkt tega izobraževalnega sistema je prekarni delavec. Naj mladi to sprejmejo kot naravno stanje, ki se mu morajo prilagoditi, ali vendarle obstaja drugačna pot? O tem se bodo konec septembra na FAKongresu spraševali študenti arhitekture. »Skozi serijo predavanj in okroglih miz želimo odpreti diskurz o delovanju fakultete, položaju študentov arhitekture znotraj stroke in tudi o položaju arhitektov znotraj družbe,« pravijo prireditelji kongresa – skupina študentov ljubljanske fakultete za arhitekturo. Čas, ki so ga izbrali, ne bi mogel biti primernejši. Namreč, po šestnajstih letih na fakulteti za arhitekturo prihaja do menjave dekana. Prof. dr. Petra Gabrijelčiča bo zamenjal prof. dr. Matej Blenkuš, uveljavljeni arhitekt, ki je domači javnosti najbolj znan kot eden ključnih avtorjev Nordijskega centra Planica. Odhajajoči in novi dekan bosta arhitekturni študij v Sloveniji ovrednotila v pogovoru, ki bo v ponedeljek, 2. oktobra, ob 12. uri v prostorih fakultete. Kongres se bo sicer začel že v petek, 29. septembra, z okroglo mizo o prihodnosti fakultete, ki ji bosta dan pozneje sledila predavanje Studia Rotor iz Bruslja ter okrogla miza s sedmimi diplomanti fakultete, ki si kruh namesto s klasičnim delom v arhitekturnem biroju služijo s scenografijo, dizajnom, kuratorstvom, urednikovanjem, režijo, intervencijami v javni mestni prostor in aktivizmom. x

vključenja primernih vsebin v izobraževalni proces ima pomembno vlogo osveščanja tudi država kot velik investitor. Žal se v tej vlogi še ni izkazala, v Ljubljani na primer že leta ali desetletja čakamo na izvedbo ključnih državnih projektov – novo Narodno-univerzitetno knjižnico, umetniške akademije, glavno železniško postajo, urgenco, novo sodno stavbo, zapor (zaradi slabih razmer v obstoječem plačujemo astronomske kazni) ... In seveda gradnjo zadostnega števila novih stanovanj, pa tudi potrebne komunalne in prometne infrastrukture, ki sta nujni za kakovostno in zdravo bivalno okolje. Tu je treba na prvem mestu opozoriti na porazno delovanje potniškega železniškega omrežja. Za kakovostno in sodobno arhitekturo je treba še naprej uveljavljati institut javnega natečaja, za kakovostno izdelavo projektne dokumentacije pa je nujno tudi primerno plačilo. Logika najnižje cene

je jamstvo za slabe projekte in slabo izvedbo, zato arhitekturna politika poziva k vzpostavitvi referenčnih cen za javna naročila, ki bi preprečila cenovni dumping.

Od v arhitekturni politiki zapisanih pobud smo izpostavili le nekaj najpomembnejših. Za prve odzive arhitekturne stroke bi lahko rekli, da so zadržano pozitivni. *Arhitektura za ljudi* je dobro pripravljen strateški dokument, v katerem so jasno zapisane konkretne namere, h katerim stroka sicer že dalj časa poziva. Sledil naj bi akcijski načrt za implementacijo arhitekturne politike in šele ob njegovem izvajanju se bo pokazalo, koliko se je slovenska politika sposobna držati lastnih obvez. Strategije so namreč povsem brez pomena, če oziroma dokler se ne odrazijo v dejansko sprejeti zakonodaji, v praksi delovanja državnih institucij vseh ravni ter končno v konkretnih, realiziranih projektih. x

AKROL

AKROL Tomaž Kosec s.p.

Prešernova 8, 1234 Mengeš

Tel.: 01 7237 284

Fax: 041 798 122

info@akrol.si

www.akrol.si

ROLETE
ŽALUZIJE

KOMARNIKI

GARAŽNA ROLO VRATA

LAMELNE ZAVESE

PLISEJI

ROLOJI

Izdelava, montaža in servis senčil

BREZGLAVE SANACIJE

V prihodnjih letih bo prebivalstvo v energetske sanacije stavb vložilo več kot dve milijardi evrov. Ali si sami, s svojim denarjem in na svojih domovih, gradimo novi TEŠ 6?

Piše: Tomaž Krištof, arhitekt

Oktobra 2015 je vlada Mira Cerarja v skladu z direktivo EU sprejela dolgoročno strategijo za spodbujanje energetskih prenov stavb, po kateri bo zgolj v energetske prenovne stanovanjskih stavb treba do leta 2023 investirati kar 2,77 milijarde evrov. V ta namen bodo strukturni skladi prispevali 387 milijonov evrov nepovratnih sredstev, preostanek, več kot dve milijardi evrov, pa bodo prispevali lastniki stanovanjskih stavb sami. V stiropor in kameno volno bo torej prebivalstvo v tem obdobju investiralo krepko več, kot namerava država investirati v drugi tir.

Dve leti pred nastankom tega dokumenta, junija 2013, je ministrstvo za obrambo izdelalo študijo z imenom Ocena potresne ogroženosti Republike Slovenije. Rezultati niso presenetili nobenega strokovnjaka na tem področju, saj podobno govorijo prav vse tovrstne raziskave: približno 700 tisoč Slovencev živi v stavbah, grajenih pred uvedbo prvih protipotresnih predpisov leta 1963.

Več kot tretjina prebivalstva torej živi v stavbah, za katere lahko domnevamo, da potresno niso varne. Obenem naša tla niso mirna in kar 53 odstotkov Slovencev, več kot milijon prebivalcev, živi na območju pričakovane osme stopnje intenzivnosti potresa po evropski lestvici EMS.

Potres osme stopnje EMS opisuje z naslednjimi besedami: »*Mnogi ljudje s težavo lovijo ravnotežje. Pojavijo se velike razpoke na stenah mnogih stavb. Pri posameznih dobro grajenih navadnih stavbah se porušijo stene, slabo grajene stavbe se lahko porušijo.*« Območja s pričakovano osmo stopnjo EMS so tista, v katerih velja 90-odstotna verjetnost, da v naslednjih 50 letih ne bo potresa višje stopnje. Nobenega zagotovila pa ni, da potres ne bo še močnejši. Idrijski potres leta 1511, najhujši v pisnih virih zabeležen potres na naših tleh, je bil desete stopnje EMS, čeprav Idrija leži na območju pričakovane osme stopnje EMS.

Kljub svoji alarmantnosti pa študija o potresni ogroženosti, tako kot tudi druge podobne študije, ni doživela nobenega

odmeva v širši javnosti. Energetske sanacije še vedno veljajo za najpozitivnejši del slovenske prostorske politike. Ministrstvo za obrambo v tej študiji ugotavlja, da je potres ena tistih nesreč, ki Slovenijo najbolj ogrožajo, a država svoje prebivalstvo še vedno spodbuja k energetskim, namesto k protipotresnim sanacijam stavb. Zakaj?

Sever in jug

Slovenija leži na manjši Jadranski plošči, stisnjeni med Afriško ploščo na jugu in Evrazijsko ploščo na severu. Narivanje Afriške plošče na Evrazijsko, ki nam je dalo Alpe, Apenine, Dinarsko in druga gorstva, je tudi glavni razlog za nastanek potresov na tem območju. Čeprav potresi v Sloveniji, kot ugotavlja študija ministrstva za obrambo, ne dosegajo prav velikih vrednosti magnitude, so lahko njihovi učinki zelo hudi zaradi razmeroma plitvih žarišč (največ potresov ima žariščno globino manjšo od 15 kilometrov).

Slovenija leži na potresno dokaj aktivnem območju, ni pa takšna vsa Evropa. Večina

- 01 Stanovanjski blok v ljubljanski četrti Šiška z novo toplotno izolacijo, izvedeno s pomočjo subvencije Ekosklada. Za enak blok v sosesčini je študija pokazala, da konstrukcija ustreza zgolj dvajsetim odstotkom potrebne potresne varnosti. Potresna sanacija se ni izvedla, s toplotno izolacijo so se zgolj zakrile vse konstrukcijske razpoke na fasadi. / Foto: Tomaž Krištof**
- 02 Karta potresne ogroženosti v Evropi. Države, ki odločajo o evropskih strukturnih skladih, potresa skoraj ne poznajo. Vir: European Seismological Commission**

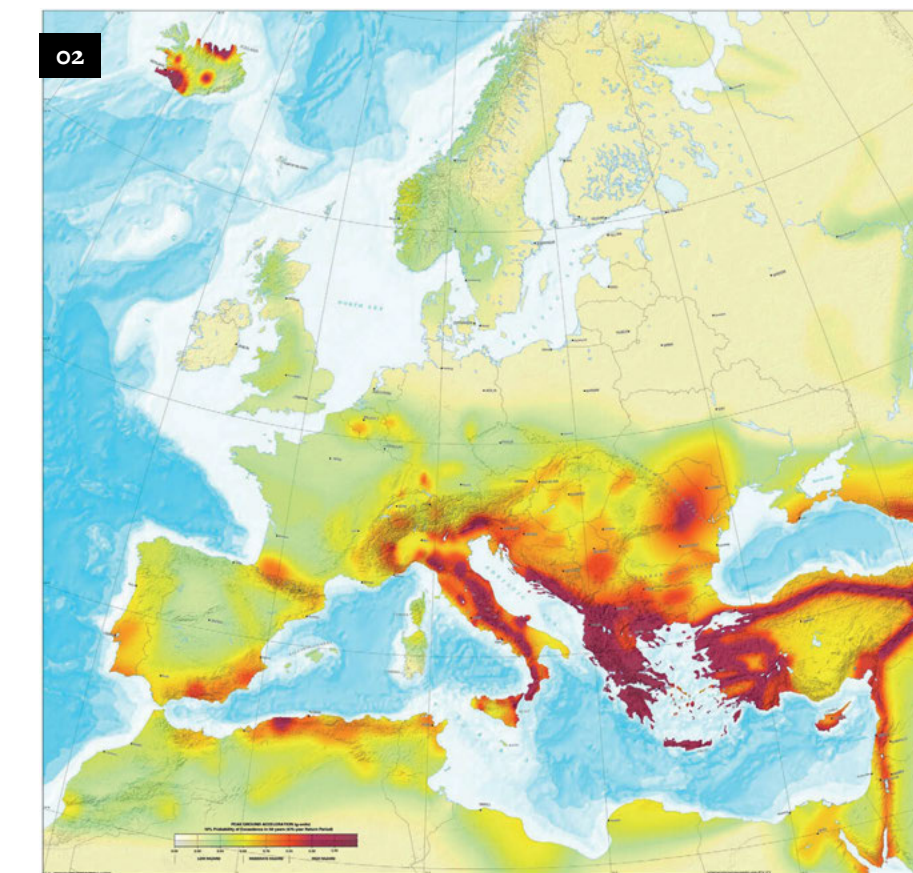
držav EU je na seizmoloških kartah označena kot območje nizkega potresnega tveganja, večji del severne Evrope celo kot območje zelo nizkega tveganja. V območje zmernega in visokega tveganja pa spadajo predvsem države ob Sredozemlju oziroma na Balkanskem, Apeninskem in v manjšem obsegu Pirenejskem polotoku. To so države, ki v odločanju evropskih politik pomenijo malo oziroma praktično nič.

Politika subvencioniranja prenov objektov, ki smo jo prevzeli v Sloveniji, je popolnoma prilagojena razmeram (in tudi industriji gradbenega materiala) dežel severno od nas – z velikim poudarkom na toplotni izolaciji stavb in praktično brez upoštevanja potreb protipotresnih sanacij. Nemčija in preostale države s tem tudi sledijo politiki zmanjševanja energetske odvisnosti Evrope od Rusije. Ogrevanje in hlajenje stavb sta poleg prometa dejansko največji porabnik energentov v sodobnih družbah. Vendar pa to še ne pomeni, da je ob premisleku o smiselnosti energetske sanacije stavbe treba misliti na geostrateške interese drugih držav.

Potemkinove prenov

Energetske sanacije, pri katerih čez fasadne razpoke potresno nevarne stavbe nalepimo novo toplotno izolacijo, lahko označimo za Potemkinove prenov. To so takšne prenov, pri katerih v več pogledih dotrajano stavbo zgolj prekrijemo z novo fasadno oblogo, brez premisleka, kakšne pomanjkljivosti stavba dejansko ima. Težav, z izjemo toplotnih izgub, s tem seveda nismo rešili, ampak samo zakrili.

Z energetske sanacije celo preprečimo potresno sanacijo – stavb, ki so bile v zadnjih letih energetske prenovljene, verjetno še lep čas nihče ne bo prenavljal protipotresno, saj bi bilo za kaj takega treba najprej odstraniti pravkar nameščeno toplotno izolacijo. Ko s toplotno izolacijo zakrijemo konstrukcijske razpoke na fasadi, izgubimo tudi

možnost spremljanja, kaj se s temi razpokami dogaja, torej ali so stabilne ali pa se s časom povečujejo. S tem pa izgubimo tudi možnost pravočasnega odziva ob nevarnosti porušitve stavbe. Energetske sanacije v takšnih primerih, čeprav posredno, potresno varnost stavbe celo poslabšajo.

Energetske sanacije stavbo zapečatijo za nadaljnjih nekaj desetletij, zato bi bilo pred odločitvijo zanjo nujno natančno preveriti, v kakšnem stanju je stavba, katere so njene pomanjkljivosti in za kakšno vrsto prenove bi se bilo smotno odločiti. Predvsem pa bi bilo nujno izdelati študijo konstrukcijske trdnosti stavbe, preden se obleče v stiropor in s tem za nekaj desetletij zapre.

Prav neverjetno je, da takšne študije ne zahteva Ekosklad kot prvi pogoj za pridobitev subvencije za toplotno izolacijo. Tudi v vladni strategiji za energetske sanacije stavb ni besede o predhodnih konstrukcijskih preveritvah. Slabih 400 milijonov evrov subvencij in nepredstavljeni dve milijardi evrov, ki ju bo po tej strategiji v prihodnjih letih prispevalo prebivalstvo iz svojih žepov, bo porabljenih brez študij in analiz.

Stanovanjski bloki

Približno četrta milijona Slovencev živi v večstanovanjskih stavbah, grajenih v času pred letom 1963, ko protipotresna gradnja še ni bila predpisana. To so zaradi gradnje v več etažah tudi dejansko potresno najbolj ogroženi

objekti. Že malo močnejše tresenje tal bi sprožilo pravo socialno bombo, resen potres pa humanitarno katastrofo.

Pred nekaj meseci je skupnost stanovalcev enega od ljubljanskih blokov pred odločitvijo o energetske sanaciji Zavodu za gradbeništvo naročila izdelavo študije o konstrukcijski trdnosti njihove stavbe. Študija je dala porazne rezultate – stavba ustreza zgolj 20 odstotkom potresne varnosti po sedanjih standardih. Biti bi morala petkrat trdnejša! Na način, kot je grajena ta petnadstropna stavba s 45 stanovanji in približno sto stanovalci, danes ne bi smeli graditi niti enodružinske hiše: brez zidnih vezi v opečnih zidovih, z nearmiranimi betonskimi zidovi v kleti in s podobnimi konstrukcijsko nezadostnimi rešitvami.

Študija, ki je rezultate dala na podlagi statičnih izračunov in celo laboratorijskih testov vzorcev konstrukcijskih materialov, odvzetih iz zidov na primernih mestih v stavbi, je stala zgolj okoli 50 evrov na stanovanje. Kar je minimalen strošek glede na ceno sanacije. Danes stanovalci tega bloka seveda ne spijo nič mirneje, prej nasprotno, a imajo vsaj vse podatke za premišljeno odločitev o načinu sanacije svoje stavbe.

Zaradi zaščite interesov lastnikov stanovanj ne razkrivamo, za kateri blok gre, povejmo pa, da gre za zelo prepoznaven tip bloka, grajen v začetku 60. let, ki je del skupine kar petdesetih blokov, razpršenih po celotni Ljubljani, grajenih po istih načrtih in

tudi s podobno potresno varnostjo. Približno polovica teh blokov je že bila energetska sanirana, kar pomeni, da je bila na konstrukcijsko nezadostne fasadne stene namesto njihove ojačitve zgolj nalepljena steklena volna, ali še slabše, stiropor. Zelo verjetno v vseh primerih s pomočjo subvencij Ekosklada.

Ekosklad

Prek Ekosklada gre večina subvencij za energetske sanacije stavb. Ekosklad ne daje posebnih zahtev za pridobitev subvencije – zadošča le dovolj debela toplotna izolacija. Stavbo, na kateri so se pojavile diagonalne razpoke, ki konstrukcijsko ne obetajo prav nič dobrega, lahko jutri polepate s stiroporom in pridobite za to nepovratna sredstva. Da je le stiropora dovolj.

Vesna Černilogar iz Ekosklada je nedavno za Radio Študent povedala, da Ekosklad zagotavlja zgolj finančno podporo energetskim sanacijam, za presojo potrebnih posegov na posameznih stavbah pa ni ne odgovoren ne usposobljen: »Ekosklad se v ta segment ne spušča. Sicer je v nekaterih primerih možno, da se naložba načrtuje tudi na podlagi projekta in pa da se v času izvajanja naložbe izvaja tudi projektantski ali pa strokovni nadzor, vendar gre tu za posamezne ukrepe o energijski sanaciji. Vsekakor pa je dolžnost investitorja, da preuči, ali je stavba tudi z drugih vidikov varna za bivanje. Te odgovornosti Ekosklad ne more prevzeti. Niti nismo institucija, ki bi bila za to usposobljena.«

Skušajmo njene besede uporabiti v drugačnem kontekstu: »Ministrstvo za finance zagotavlja zgolj finančno podporo sanacijam bank, za presojo potrebnih ukrepov v posameznih bankah pa ni ne odgovorno ne usposobljeno. Ministrstvo se v ta segment ne spušča.« Ali pa: »Vlada zagotavlja zgolj finančno podporo gradnji drugega tira, za presojo smiselnosti tega projekta pa ni ne odgovorna ne usposobljena. Vlada se v ta segment ne spušča.«

Ali je kdo, ki daje subvencije, res lahko odvezan odgovornosti za način uporabe tega denarja? Ekosklad se od tematike potresne

varnosti objektov ograjuje celo do te mere, da niti ne zbira podatkov o letu zgraditve stavb, ki se sanirajo, četudi je to zaradi postopoma naraščajočih protipotresnih standardov prvi indikator potresne varnosti stavbe.

Dejansko pa bi prav Ekosklad lahko bil ključ do razuma. Uvesti bi bilo treba le preprosto določilo, da je za pridobitev subvencije za energetska sanacija stavbe, grajene pred letom 1963, najprej treba izdelati študijo konstrukcijske trdnosti stavbe. Cena takšne študije je približno pet odstotkov višine subvencije sklada, kar bi bilo povsem sprejemljivo za vse. V hipu bi se vsa Slovenija začela zavedati resnosti problematike in nehala tako brezglavo riniti v lepljenje stiropora na fasade. Res je, da bi Ekoskladu s tem drastično upadla primarna dejavnost, subvencioniranje energetskih sanacij, a takoj bi tudi pridobil novo, še večjo: subvencioniranje protipotresne sanacije tretjine stavbnega fonda pri nas.

Potres in nepremičninski trg

Upamo lahko, da se bo v nekaj letih zavest o potresni varnosti dobrega zasidrala med prebivalstvom in začel se bo val protipotresnih sanacij, podoben današnjemu valu energetskih sanacij. Ekosklad bo spremenil svojo politiko, morda tudi ime, in začel subvencionirati predvsem protipotresno prenavo stavb. Morda se bo razmislilo tudi o uvedbi potrebnih izkaznic stavb, podobnih današnjim energetskim izkaznicam.

S tem se bo tudi bistveno spremenil slovenski nepremičninski trg. Danes stanovanja v energetska saniranih blokkih, sicer grajenih v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja, dosega približno 15 odstotkov višjo ceno od stanovanj v blokkih enake starosti, ki še niso bili sanirani. Zavedanje o potresni varnosti pa bo cene zasukalo še veliko bolj – le kdo bi namreč želel kupiti stanovanje v bloku, ki se lahko že jutri poruši?

Nekatere nepremičninske agencije danes prav zaradi potresne varnosti že odsvetujejo nakup stanovanj v soseskah, grajenih pred letom 1980. Iz tega segmenta se bodo

umaknile tudi zavarovalnice, ki ne bodo več želele zavarovati takšnih stanovanj, posledično tudi banke ne bodo pripravljene več dajati hipotekarnih kreditov za njihov nakup. Tudi pri njih namreč velja isti pomislek – le kdo bi zavaroval kredit z nepremičnino, ki se lahko že jutri poruši? Zato bodo takšna stanovanja postala tako rekoč neprodajljiva. Še posebej, če so bila vmes energetska sanirana, saj bo pri takšnih potresna prenova še dražja.

Vsak lastnik stanovanja v potresno nevarnem bloku, ki je včeraj prispeval nekaj tisoč evrov za energetska sanacija, bo moral, če bo želel živeti v varnem objektu, jutri najprej prispevati nekaj sto evrov za njeno odstranitev. Potem stavbo konstrukcijsko sanirati in na koncu še enkrat toplotno izolirati. Vendar bo takrat rezervni sklad bloka prazen, kredit za energetska sanacija pa še ne do konca odplačan.

Se investicija v energetska sanacija vsaj povrne?

Skupina strokovnjakov Združenja za energetska neodvisnost Slovenije je lani izdelala poročilo o oceni prihrankov energije z vgrajeno dodatno izolacijo na fasado za konkreten stanovanjski blok s štiridesetimi stanovanji v bližini Kliničnega centra v Ljubljani. Gre za še enega od tistih dokumentov, ki bi morali biti pri takšnih investicijah nekaj najbolj običajnega, pa jih kljub temu skoraj nikoli ne vidimo – izračun je narejen z vso potrebno skrbnostjo, na podlagi analize zadnjih petih ogrevalnih sezon, dinamike cen energentov in natančnih preračunov toplotne prevodnosti. In rezultat? Doba vračanja investicije v dodatno izolacijo fasade je kar 50 let. Življenjska doba fasad z mineralno volno pa 30 let. Ali se gre čuditi, da Ekosklad kot pogoj za pridobitev subvencije za energetska sanacija ne zahteva izdelave analize njene smiselnosti? Študija se konča z besedami: »Po ovrednotenih podatkih in njihovi razlagi lahko sklepamo, da je obnova fasade skupaj z dodatno izolacijo neučinkovit ukrep iz dveh razlogov: premajhne energijske in negativne stroškovne učinkovitosti.«

STOJALA VSEH OBLIK IN POHIŠTVO ZA DOM

Iz akrilnega stekla izdelamo (skoraj) vse

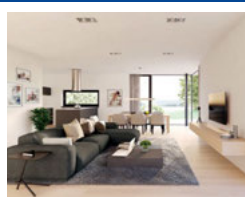

Acrytech®
pečenko

100% LUMAR 100% PRIMUS 100% UČINKOVITO

**AVANT
GARDE**
Primus-iEDITION

PRIMUS – SODOBNO&EKOLOŠKO

Hiše iz linije PRIMUS so bile razvite z mislijo na energetske varčnost. Izhodišča za oblikovanje hiše so energetska učinkovitost in funkcionalna ter prilagodljiva tlorisna zasnova. S svojo kompaktno, enostavno in energetsko učinkovito zasnovo predstavlja hiša PRIMUS optimalen vstop v razred skoraj nič-energijskih hiš.

T: 02 421 67 50 I: www.lumar.si

 Lumar
Živeti najbolje!

ANDREJ HRAUSKY, ARHITEKT

»Če vse samo rušiš,
pomeni, da ves čas stopicaš na mestu.«

Piše: Urša Marn Foto: Uroš Abram

Andrej Hrausky je znan kot tisti arhitekt, ki je skupaj z Majdo Cajnko ustanovil in nato vrsto let vodil galerijo Dessa, prvo in edino profesionalno arhitekturno galerijo v Sloveniji. Je pa tudi eden od največjih poznavalcev arhitekturne zapuščine Jožeta Plečnika – o njem je napisal več knjig, zadnja z naslovom *Simboli v Plečnikovi arhitekturi* je izšla letos pri založbi Lili in Rosa. Pogovarjala sva se o pomenu simbolike v Plečnikovi arhitekturi, o Plečnikovi varčnosti in altruizmu, pa tudi o socialni zgodovini Ljubljane.

Od kdaj lahko govorimo o arhitekturi v takem pomenu, kot jo razumemo danes? Se za arhitekturo lahko štejejo tudi na primer bivališča mostiščarjev?

► Nekateri menijo, da se je arhitektura pojavila zato, ker je človeku zmanjkalo jam in je moral narediti nova bivališča. Plečnik se s to razlago ni strinjal. To, da si zgradiš preprosto zavetišče, po njegovem še ni arhitektura. Arhitektura mora imeti neko

univerzalno vrednoto, ki presega minljivost časa. Žal danes, v dobi neoliberalnega kapitalizma, investitorje stavba zanima samo tako dolgo, dokler ne prodajo vseh stanovanj ali poslovnih prostorov, ne čutijo odgovornosti do preteklih in prihodnjih generacij. Če vse samo rušiš, pomeni, da ves čas stopicaš na mestu. In to se dogaja Slovencem. Po prvi svetovni vojni smo izgnali vso tujo inteligenco, leta 1945 smo uničili meščanstvo, leta 1991 pa smo uničili še vso socialistično tradicijo, se pravi, da smo bili vedno znova vrženi na začetek. Nimamo tradicije. Utrip v Ljubljani danes narekujejo turisti, ne meščani. Pa še nekaj bi rekel. To, kar lahko danes o arhitekturi preberemo v časopisih in revijah, s kakovostjo arhitekture nima veliko skupnega. Ker nimamo arhitekturnih kritikov, o arhitekturi pišejo novinarji, ki jih to področje zanima, nimajo pa dovolj znanja. Posledica tega je, da se v medijh izpostavlja predvsem ekscenčna arhitektura, takšna, ki je vpadljiva, ne pa nujno tudi najboljša. Večkrat mi kdo od znancev reče, da me je videl

na televiziji. Ko pa ga vprašam, ali se strinja s tem, kar sem povedal, mi prizna, da me ni poslušal. Hočem reči, da je danes pojavnost pomembnejša od vsebine. In to se pozna tudi arhitekturi.

V obdobju krize je gradnja ekscenčne arhitekture upadla, zdaj pa je spet v vzponu. Veliko polemik je sprožila predvidena gradnja skoraj štirista metrov visoke hotelske stolpnice ob toplicah v švicarski vasi Vals. Kričeči pristop arhitekturnega biroja Morphosis iz Los Angelesa, ki to stolpnico projektira, je antipod zadržanemu, skorajda poduhovljenemu pristopu švicarskega arhitekta Petra Zumthorja, ki je avtor obstoječega kopališkega dela toplic. Pomenljivo je, da se je natečajna žirija od projekta stolpnice distancirala, ostro pa ga je kritiziral tudi Zumthor.

► Pričakovali bi, da bo Švica s svojimi strogimi predpisi zadnja, ki bo dovolila takšno ekscenčno arhitekturo, a očitno je tudi v Švici prevladala kapitalistična logika. Zumthor je veliko ime svetovne arhitekture, arhitekt Thom Mayne iz biroja Morphosis pa njegovo

pohištvo po meri slovenske izdelave

VENGE

PRILAGAJAMO SE VAŠEMU PROSTORU

podprto s sistemi | **raumplus**

celostni pristop , kakovost , zanesljivost

VENGE d.o.o. | uradni zastopnik RAUMPLUS za Slovenijo | Opekarska 13 , 1000 Ljubljana | T 01 428 97 25 | E info@venge.si
www.venge.si | salon je odprt od ponedeljka do petka od 8. - 16. ure , od 16. - 19. po dogovoru

gorenje

Life Simplified

**30 DNI
ZA VRAČILO**

v kolikor niste
zadovoljni nam
aparat lahko
vrnete

1€

ob nakupu
pirolitične pečice
vodila za 1 €

BREZPLAČNO

vam menjamo
plinske šobe

**DAJEMO VEČ,
DA BI VI
SKRBELI MANJ**

**KUHALNI APARATI
GORENJE**

Akcija traja od 15.09. do 31.01.2018

gorenje.si

totalno nasprotje, velja namreč za enega najbolj kičerskih postmodernistov. Zumthorjeva žena je bila leta direktorica zdravilišča v Valsu. V tej vasi sta si zgradila tudi počitniško hišico in Zumthor je gradnjo toplic spremljal vsak dan, da ja ne bi kaj naredili mimo njegove zamisli. Želel je ustvariti vzdušje, značilno za turške kopeli. Ko je bilo zdravilišče naprodaj, se je za nakup zanimal tudi Zumthor, da bi tako zaščitil svoje avtorsko delo, a mu objektov niso prodali. Zumthorja poznam že leta, je izjemo razgledan in iskrih sogovornik. Izžareva neko posebno energijo, značilno za vse velike arhitekture.

Ste odličen poznavalec Plečnikove arhitekturne zapuščine in njegovega življenja. Plečnikov starejši brat Andrej je postal duhovnik, mlajši brat Janez cenjen zdravnik, sestra Marija si je ustvarila družino, za Jožeta pa v gimnazijskih letih ni nič kazalo, da se bo v zgodovino vpisal kot eden največjih arhitektov vseh časov.

► V gimnaziji se res ni odrezal najbolje, zato ga je v uk vzel oče, mizarški mojster. Izkazalo se je, da ima Jože izjemen talent za oblikovanje. Ko je tedanjemu ljubljanskemu županu Ivanu Hribarju izdelal omarico, si je prislužil štipendijo za študij v Gradcu. Izučil se je za oblikovalca pohištva, vendar ni ostalo samo pri tem. Navdušil se je za arhitekturo, odpotoval na Dunaj in brata sta ga spodbudila, da je svoje skice pokazal slavnemu arhitektu Ottu Wagnerju. Mojster je bil navdušen in Plečnik je študij zaključil kot najboljši študent. Wagner je napisal za tiste čase zelo vplivno knjigo Moderna arhitektura in v njej zapisal, da je arhitekt tisti, ki se najbolj približuje Bogu; ustvarja na svetu to, česar Bog ni ustvaril, in je kljub temu lepo. Ta misel je bila za 19. stoletje zelo nenavadna, saj se je v kiparstvu in slikarstvu upodabljalo samo tisto, kar je ustvaril Bog. Arhitektura pa je bila edina umetnost, ki je šla prek tega in je ustvarila nekaj novega. Plečnik je na Dunaju zaslovel kot arhitekt Zacherlove hiše, ki jo je načrtoval za premožnega proizvajalca praška proti moljem, pa tudi kot arhitekt cerkve sv. Duha na Ottakringu. Za Dunajčane je bil celo nekoliko preveč napreden, zato je kmalu odšel v Prago, kjer je sprejel mesto profesorja na Umetnoobratni šoli. Tedanji češkoslovaški predsednik Masaryk mu je zaupal obnovo praškega gradu Hradčani. Že pred obnovo tega gradu se je vrnil v Ljubljano, kjer je dobil službo profesorja arhitekture, hkrati pa je delal projekte po naročilu ljubljanske mestne uprave.

Je res, da od mestne uprave nikoli ni zahteval plačila za svoje delo?

► Drži. Rekel je, da mu zadošča profsorska plača na arhitekturni šoli. V obdobju pred prvo svetovno vojno, ko je Plečnik še študiral na Dunaju, so v nekaterih krogih verjeli, da si k umetnosti poklican in da

si lahko ponosen, če ti je dano ustvarjati iz čistega altruizma, v dobro skupnosti. Je pa treba vedeti, da Plečnik nikoli ni znal ravnati z denarjem. Ko je kot samostojni arhitekt delal na Dunaju, je kar nekajkrat zavrnil naročila, ki so se mu zdeli neetična. Življenje na Dunaju je bilo v tistih časih zelo drago in bilo mu je jasno, da bo kot samostojni arhitekt težko preživel, zato je začel iskati redno službo. Leta 1911 mu je njegov prijatelj in nekdanji sošolec ponudil profesorsko mesto na šoli v Pragi. Takoj ko je prišel do rednih dohodkov, je začel projektirati zastoj. Ko so mu v Pragi po končanih delih na praškem gradu izplačali honorar, jih je zavrnil in jim je denar poslal nazaj. Takrat, bilo je decembra 1936, mu je nadškof Anton Jeglič pisal: »Dajte dotično vsoto na razpolago škofu Rožmanu kot veliki prispevek za dozidavo Baragovega semenišča, za katerega ste vi tako originalen in krassen načrt pripravili!« Nadškofu ni bilo dovolj, da je Plečnik zastoj narisal načrt za semenišče, hotel je, da ga tudi financira. Plečnik tudi ljubljanski mestni upravi ni nikoli zaračunal honorarja. Je pa treba vedeti, da je bil tudi zelo varčen. Vedno je skušal graditi čim

Ko so jeseni leta 1940 posekali kostanje v parku Zvezda nasproti ljubljanske univerze, so naredili drva in jih podarili meščankam in meščanom za ogrevanje.

ceneje. Prihranil je tudi tako, da je recikliral gradbeni material. Kamen, ki so ga izkopal pri gradnji Tromostovja, je denimo uporabil za izdelavo Gerberjevega stopnišča, ki s Kongresnega trga vodi proti Hribarjevemu nabrežju. Stare stopnice izpred ljubljanske mestne hiše pa je prenesel na Vegovo cesto pred glasbeno matico. Tega ni počel samo zaradi varčnosti, ampak tudi zato, ker je želel, da material živi naprej, v neki novi arhitekturi. Mestnim politikom je bil zaradi svoje varčnosti seveda zelo pri srcu. Si pa lahko mislimo, da je šlo to v nos mlajšim arhitektom, saj jim je Plečnik odžiral posel, pa še cene jim je zbiral, ker je delal zastoj. Pri gradnji po Ljubljani se je veliko uporabljalo rdeči kamen, ki so ga kopal na južnem Tirolskem. Ker je ta kamen zelo drag, so uvedli odlok, ki je določal, da nobena ureditev v mestu ne sme stati več kot kvadratni meter tega kamna. Plečnik pa tega kamna skoraj ni uporabljal. Na Zoisovi cesti je uporabil trak betonskih kamnov, ki so bili cenejši, vmes je dal kocke, ob kraju cestišča pa pesek. S tem je prihranil toliko, da si je lahko privoščil dodatno ureditev, kot je piramida, ozelenitev in podobno. Enako je ravnal na Vegovi ulici, kjer je na pločniku uporabil pesek. V filmu Vesna, ki je bil posnet v začetku petdesetih let, lahko vidite, da na Vegovi takrat še ni bilo rdečega kamna, dodali so ga pozneje, ko

je Plečnik urejal Križanke. Ko so pred vojno začeli poglobljati Ljubljano, so nameravali stari Frančiškanski most podreti in zgraditi novega, večjega. Vendar je komisija za spomeniško varstvo rušitvi mostu nasprotovala. Po vojni, v novi državi, ta odlok ni imel prave veljave, a ga je Plečnik vseeno spoštoval. Ko so mu rekli, da stari most nima umetniške vrednosti in da ne bo škode, če se ga poruši, jim je Plečnik rekel: ni pomembno, ali ima umetniško vrednost, pomembno je, da cenimo delo naših prednikov, ki so kamne iz gora zvlekali v dolino, jih sklesali v kvadre in iz njih izdelali ta most. Če mi ne bomo spoštovali truda naših očetov, kako lahko pričakujemo, da bodo zanamci cenili našega? Plečnikov pristop je bil zelo etičen.

Menda je bil do svojega dela izjemno samokritičen.

► Bil je tako samokritičen, da je bil že skoraj nihilističen. Za vsak svoj projekt je rekel, da mu ni uspel. Ohranjenih je neskončno pisem, v katerih naročnikom svetuje, naj si najdejo novega arhitekta, ker da sam nalogi ni kos. Za Zacherlovo hišo na Dunaju je recimo napisal: »Dokaj zavožen projekt.«

Zanimivo pa je, da so spomini njegovih sopotnikov precej drugačni. Vilko Novak se spominja, kako je Plečnik iz navdušenja nad načrtom cerkve v Bogojini objemal lokalnega župnika. Očitno je malo le verjel vase. Plečnik je tudi redko kdaj kritiziral stvaritve drugih arhitektov.

Je pa nekoč zapisal, da so po potresu leta 1895 naredili velikansko napako, ker so obnovo Ljubljane zaupali avstrijskim arhitektom, češ da so ji ti dali videz provincialnega avstrijskega mesta in odvzeli karakteristike mesta, ki je na poti proti Mediteranu. Tipičen primer je cerkev svetega Jakoba na Levstikovem trgu. Pred potresom je bila to najlepša baročna cerkev v Ljubljani. Njeno notranjost so opremili najrazličnejši slikarji in kiparji, Francesco Robba je denimo naredil oltarje v kapelah in tabernakeljski veliki oltar. Po potresu je arhitekt Raimund Jeblinger iz Linza zunanost cerkve prenovil v kvazi historičnem slogu in postavil nov, neogotski zvonik, s katerim je zamenjal oba stara zvonika. Isti arhitekt je obnovil tudi cerkev v Trnovem. Plečnik, ki je živel zraven cerkve, si je dal okno zastreti, zato da mu ni bilo treba trpeti pogleda na to manjvredno arhitekturo. Trdil je, da slog, ki ga je bil uporabil arhitekt Jeblinger, nima prav nobene zveze s slovensko tradicijo. Slovenska tradicija namreč niso stroge severnjaške linije, ampak mehke mediteranske linije, ki se tudi ujemajo z mehko slovansko dušo.

Plečnik je v svojo arhitekturo zakodiral veliko simbolike. Tako je na primer monumentalno notranje stopnišče Narodne in univerzitetne knjižnice simbolično oblikovano kot strma pot iz teme proti svetlobi, kar lahko razumemo kot

02

poklon znanju. Je danes, v dobi neoliberalizma, še kaj prostora za simboliko v arhitekturi?

► Rekel bi, da se simbolika spet vrača v arhitekturo. Pravzaprav iz nje nikoli ni povsem izginila. Večjo težavo imamo z razumevanjem simbolov. Simboli niso znaki, njihov pomen ni vnaprej določen. Simboli nas izzivajo k temu, da jim sami damo neki pomen. Plečnik nam vedno ponuja več plasti in nas vabi k poglobitvi, pozornemu opazovanju, premišljevanju in pripisovanju pomena arhitekturi in njenim elementom. Želi, da sami nekaj vidimo in temu podelimo simbolni pomen. Gre torej za psihološki trik.

S cerkvenim vrhom je moral biti v zelo dobrih odnosih, da je dobil v delo tako veliko sakralnih objektov.

► Motite se. Plečnik je bil globoko veren kristjan, a je bil tudi zelo kritičen do

rimskokatoliške cerkve kot institucije. Še posebej je črtil škofa Antona Jegliča, saj je dal ta Plečnikovega starejšega brata Andreja, ki je bil duhovnik, kazensko premestiti v Idrijo in ga tako degradiral. S cerkvenim vrhom se torej ni najbolje razumel. Je pa imel nekaj dobrih prijateljev med bolj izobraženimi duhovniki, zlasti med jezuiti. Plečnik je bil sin mizarja in v svoji skromnosti je vedno čutil pripadnost delavskemu razredu. Opazil je, da se je duhovščina oddaljila od vernikov, ki naj bi jim služila, kar je bilo zanj nesprejemljivo. Govoril je, da je cerkev v krizi in da jo je treba približati vernikom. Zato je pri projektiranju cerkva skušal ukiniti prižnice, pevce s kora pripeljati na tla, duhovnike pa obrniti k ljudem. Sledil je načelom kristocentrizma, gibanja, ki je zagovarjalo stališče, da mora biti Kristus postavljen v središče.

03 Toplice v Valsu, kultno delo švicarskega arhitekta Petra Zumthorja

Zanimivo je, da se je tako pri cerkvi Sv. Frančiška v Šiški kot tudi pri cerkvi na Barju odločil za kvadraten, namesto za podolgovat tloris, kakršen je bil do tedaj običajen. Tako je ustvaril demokratičnejši prostor, v katerem ni bilo razlikovanja med premožnimi in revnimi. Plečnik je tudi nasprotoval temu, da je križ simbol krščanstva, saj je bil križ mučilna naprava Rimljanov in zato po Plečniku ne bi smel predstavljati tako plemenite etične drže, kot je krščanstvo. Kelih s Kristusovo krvjo se mu je zdel veliko primernejši simbol krščanstva.

Kako pa je cerkveni vrh sprejemal Plečnikove posege v tradicionalno zasnovo sakralnih objektov? Kaj so si mislili o njegovih novotarijah?

► Niso bili najbolj navdušeni. Škofjski svetovalec Josip Dostal je imel toliko pripomb k načrtu za gradnjo cerkve v Šiški, da škofija najprej sploh ni izdala dovoljenja za gradnjo. Še najbolj jih je motilo, da je dal stebre postaviti na notranjo stran cerkve, s čimer je prerezal neposredno povezavo med zakristijo in oltarjem. Plečnik se je za to seveda odločil namenoma, da bi bil duhovnik prisiljen stopati čez javni prostor in se pomešati z verniki. Cerkev v Šiški je bila tudi Plečnikov prvi poskus umestitve zvonika nad oltarjem. Zaradi statike so ga nato postavili za oltar. Tipična slovenska baročna cerkva na hribčku je ozka in dolga, zvonik pa ima nad vhodno ložo. Plečnik pa je želel, da zvonik označuje oltar, saj se mu je ta zdel pomembnejši od vhoda v cerkev. Gre za močno simbolno sporočilo.

Kaj neki bi si Plečnik mislil o idejni zasnovi za prenovo bežigrskega stadiona? Investitor prenove, podjetnik Joc Pečečnik, je izjavil, da »ta projekt ne more biti bolj prijazen do kulturne dediščine, kot je. Če bi Plečnik vstal iz groba, bi dejal: Super je.«

► Kaj bi si mislil, lahko le ugibamo. Plečnik je načrte resda delal zastonj, vendar pa je vedno postavil pogoj, da morajo biti izvedeni natančno tako, kot je narisano. Če so karkoli spremenili, se je projektu takoj odpovedal. Njegov ugled je zadoščal, da so se načrtov držali. Že za časa življenja je veljal za najboljšega slovenskega arhitekta. Kot profesor in akademik je užival tak ugled, da si je tudi povojna država želela njegovih storitev. Ko je bila leta 1948 zaradi spora s tedanjo Sovjetsko zvezo uvedena blokada, je oblast organizirala posebne magazine, kjer so živela lahko kupovali pomembneži, tudi akademiki. Ni sicer znano, ali je Plečnik v tem magazinu kdaj kupoval, je pa dejstvo, da je bil kot akademik do tega privilegija upravičen, kar kaže na to, kako zelo čislán je bil.

Štukature kot rdeča šminka

V naši trgovini prodajamo med drugim tudi štukature – reliefne okraske za stene in stropje. Vedno me je zanimalo, kako taki izdelki zaživijo v prostoru, ki si ga stranke opremljajo. Vem, kako štukature funkcionirajo v originalni izvedbi, v starih zgradbah, ko si brez štukatur niso znali predstavljati lepega prostora. Všeč so mi v hotelu Union, v stari meščanski hiši kamor ponoči, ko so sobe razsvetljene, rada pokukam (brez skrbi, sobe s v prvem nadstropju in vidim samo strop, okrašen s štukaturami in luči), v veži Kinoteke, in v vežah secesijskih hiš v središču mesta, v katere radovedno pokukam, kadar se po naključju znajdem pred odpirajočimi ali zapirajočimi se vrati, ki običajno zaklenjena kot da ljubosumno varujejo šarm starih okrašenih zidov samo za svoje stanovalce.

Ampak kam za vruga lepijo štukature današnji arhitekti ali stanovalci? Pritličja starih meščanskih hiš zasedajo gostinski lokali in trgovine, ki se nas s svojo ureditvijo vsak po svoje trudijo presenetiti, kako moderno se da oblikovati notranjost stare hiše, češ: le noter, pri nas vas čaka nova izkušnja, naj vas stara fasada ne zavede!

Ne vem več točno, mislim pa, da je bilo v Vidmu, kjer me je ena takih trgovin presenetila s štukaturami na steni, ker je bilo takoj in že skozi okno videti, da so nove in ne originalne. Nekako niso se zlike s prostorom, izstopale so, presenetljivo - v pozitivnem smislu. To me je malo opogumilo in od takrat se mi naše stranke, ki kupujejo take izdelke, ne zdijo več tako – kaj vem – predvidljive? Včasih jim kar zavidam. V svoja bivališča vnesejo nekaj danes manj običajnega, manj pričakovanega. Mogoče res samo vračajo prostorom prvotni stil, ki se je med večkratnimi prenovami s časom izgubil, mogoče za okrasnimi profili samo skrivajo električne ali optične kable, mogoče pa štukature uporabljajo po svoje in na novo izumljajo lépo v prostoru.

Zato primerjava z rdečo šminko. Tudi štukature so nekoč izumili za okras, da bo lépo še lepše. S časom so se razvijale, vendar ostale lepe. Včasih bolj, drugič manj moderne. Kot nekaj, kar uporabljeno s pravo mero in okusom preseneti, navduši, razveseli ali vznemiri.

Kalcer d.o.o., Ljubljanska cesta 51, 1236 Trzin; trgovina-kalcer.si; info@kalcer.si

GREMO NA ELEKTRIKO.

Največja mreža polnilnic.

www.gremonaelektriko.si

 ELEKTROLJUBLJANA

03 **Pogled s Tromostovja proti Zmajskemu mostu kaže dobro organiziranost del na gradbišču pri poglobljanju struge Ljubljane; na desnem bregu se vidi nekdanji drevored, na mestu katerega je Plečnik uredil Tržnice. / Foto: Peter Naglič, 1934**

Pred drugo vojno je imela cerkev v Ljubljani pomembnejšo vlogo, kot jo ima danes. Opravljala in financirala je različne javne naloge, ki jih je pozneje prevzela država.

► Vsak samostanski red je skrbel za neko področje. Uršulinke so skrbele za šolstvo, red Vincencija Pavelskega pa na primer za reveže in slaboumne otroke. Ta red je imel ob Cesti dveh cesarjev na ljubljanskem Barju ogromno posestvo, kjer so redili prašiče in govedo in pridelovali poljščine, s katerimi so oskrbovali revne meščanke in meščane. Hrano so dostavljali približno 400 do 500 ljudem v mestu. Po borznem zlomu v ZDA leta 1929 je kriza z nekajletnim zamikom dosegla tudi naše kraje. Cerkev je revežem takoj priskočila na pomoč, vendar je bila njena pomoč pogojena. Brezdelneže so dali v prisilne delavnice. Če si torej hotel pomoč, si moral delati. Pogoj za pomoč je bil tudi, da si vereni in da nisi alkoholik. Frančiškani v Šiški so ustanovili dom tretjerednic, kjer so lahko bivale betežne samske ženske v zameno za enkratni denarni prispevek. Cerkev je imela razumevanje za vse, ki so bili poštene, a se niso mogli sami preživeti. Ni pa tolerirala lenobe.

Kako pa so posrbeli za berače?

► Berači so lahko dobili beraško izkaznico, ki jim je dovoljevala beračenje po hišah, vendar samo na določenem območju Ljubljane. Tako berač z Viča ni smel beračiti v središču mesta, ampak le na območju Viča. Kdor si obiska beračev ni želel, je na hišo lahko obesil tablico z napisom, da je za berače že vplačal na občini. Za brezposelne so organizirali javna dela, ki so jih financirali iz tako imenovanega bednostnega fonda. Denar za fond je zagotovila občina. Ker je bila večina brezposelnih nekvalificirana, so opravljali predvsem zemeljska dela, urejali so na primer parke, za kar so bili seveda plačani. Plečniku je to prišlo zelo prav, brez teh delavcev mu ne bi uspelo urediti tako veliko mestnih parkov. Ko je občini zmanjkalo denarja za financiranje bednostnega fonda, je sprožila novo akcijo, imenovano zimska pomoč. Ta se je financirala s prostovoljnimi prispevki podjetij in tudi premožnejših posameznikov. Daroval si lahko denar, pa tudi poljščine za prehrano delavcev, ki so bili vključeni v javna dela. Skrbeli so tudi za ogrevanje revežev. Ko so jeseni leta 1940 posekali kostonje v parku Zvezda nasproti ljubljanske univerze,

so naredili drva in jih podarili meščankam in meščanom za ogrevanje. Solidarnost je bila v predvojnih časih izjemna. Zanimivo je, da se je gradnja marsikaterega projekta v Ljubljani nadaljevala tudi še po italijanski okupaciji, na primer gradnja osrednje ljubljanske živilske tržnice, pa dograditev ljubljanskega gradu in ureditev igrišča v Tivoliju. Italijanski okupator je izvajal politiko palice in korenčka. Po eni strani so streljali talce, po drugi pa finančno podpirali različne projekte. Tako je visoki komisar za Ljubljansko pokrajino Emilio Grazioli podaril večji znesek za zimsko pomoč, Mussolini pa je Narodni in univerzitetni knjižnici leta 1941 podaril rekordno velik znesek za nakup knjig, seveda izključno italijanskih. Ne prej ne pozneje NUK ni dobil tako ogromnega zneska. Še spomladi leta 1943, torej sredi vojne vihre, so ob bajerju v Tivoliju odprli igrišče, ki ga je projektiral tedanji mestni arhitekt Boris Kobe. S prihodom Nemcev se je položaj zaostрил, Kobeta so deportirali v taborišče Dachau.

Je Ljubljana v arhitekturnem smislu avantgardno mesto?

► Umetnostna zgodovina Plečnika nikoli ni dojemala kot avantgardnega. Niso razumeli, da je njegovo avantgardnost treba iskati v zasnovi, ne pa v fasadi stavb. Ko je Plečnik prišel v Ljubljano, je najprej naredil regulacijski načrt, s katerim je predvidel, kako naj bi se mesto razvijalo. Ni želel, da bi bila Ljubljana kopija ostalih evropskih mest, pač pa, da bi bila unikatna. Vendar pa ni bil privrženec stališča, da mora vsak narod izumiti lasten arhitekturni slog. Veliko bližje mu je bilo stališče Loosa, ki je pisal, da arhitekturnega sloga ni mogoče izumiti, ampak je proizvod časa – družbenih odnosov, razvoja

industrije, razvoja materialov ... Plečnik je verjel, da smo Slovenci nasledniki Etruščanov in da je to tradicija, na kateri bi morali graditi. Uporaba značilnih elementov etruščanske arhitekturne dediščine, kot je recimo obok, se mu je zato zdela povsem legitimna. Večkrat je tudi rekel, da slovenski narod nima občutka za arhitekturo in da ga je zato treba vsega naučiti od začetka. Na rimski zid je dal piramide, čeprav so ga arheologi kritizirali, da to ni primerno, saj rimska Emona ni poznala piramid. Plečnik se na te kritike ni oziral. Njegov cilj je bil ustvariti arheološki park, v katerem bi sprehajalec občutil različne arhitekturne sloge in si tako izostril estetski čut. x

Spustite naravno svetlobo v svoj dom.

SOLATUBE
Innovation in Daylighting.

www.solatube.si

MUZEJI NOVEGA TISOČLETJA

Francoski arhitekt Rudy Ricciotti

Piše: Vesna Teržan

Sredi puščavske pokrajine, na robu alžirskega mesta Šlef, bi moral stati muzej, posvečen Hasibi ben Buali, alžirski borki za osvoboditev izpod francoske okupacije, ki je bila leta 1957 ubita v bombnem napadu francoskih oblasti na celico FLN (*Front de liberation nationale*) v starem predelu alžirske prestolnice. Avtor tega načrtovanega projekta, enkratne stavbe, ki se podreja in prilagaja severnoafriškemu stavbarstvu, je v Alžiriji rojen francoski arhitekt Rudy Ricciotti. Kot izhodišče za

Muzej Hasibe ben Buali je vzel tradicionalno alžirsko stavbo – staro opečnato trdnjavo (kasbah), ki so jih nekoč gradili kot utrjene palače berberskih voditeljev. Kljub temu da naj bi bil muzej veličastna stavba v skladu z zgodovinskimi okoliščinami in lokalno tradicijo, je ob njej nastalo nekaj polemik. Seveda predvsem v Franciji, saj je posvečen borki proti francoskemu kolonializmu, hkrati pa so se kritiki spraševali, čemu mu je ta projekt sploh potreben. Ricciotti mirno odgovarja z razlago svojega alžirskega muzejskega kolosa,

kajti iz že omenjenih tradicionalnih premis je nastal presunljiv arhitekturni ambient. Po načrtu naj bi skozi visoko razpoko med dvema zamaknjenima zidovima obiskovalce povabil v notranjost štirinadstropnega monolita iz rdeče opeke. Vertikala notranjemu dvorišču, okoli katerega so razvrščeni prostori za razstave, knjižnica, konferenčne sobe, plesna in glasbena dvorana, prostori za pedagoški proces in pisarne, dovaja svetlobo v vse njegove etaže. Vodilna tema je Hasiba, njeni dokumenti in pripoved o njenem življenju.

02 03 Muzej Hasibe ben Buali je posvečen alžirski upornici proti francoski okupaciji Alžirije, izhodišče je bila tradicionalna alžirska stavba – kasbah, opečnata trdnjava, ki so jih nekoč gradili kot utrjene palače berberskih voditeljev. Vrhunska arhitektura, ki upošteva genius loci in hkrati razkriva arhitektov kreativni ‘dotik’, je žal ostala neuresničena.

Vrhunska arhitektura, ki upošteva genius loci in hkrati razkriva arhitektov kreativni ‘dotik’, je žal ostala še neuresničena.

Ricciotti je za marsikatero mednarodno arhitekturno srenjo kontroverzni ustvarjalec, tudi zato, ker se ne ozira na lobistične mednarodne kroge, ki drug drugega podpirajo in si deljujejo nagrade. Že zdavnaj bi moral prejeti Pritzkerjevo nagrado, saj njegove arhitekturne stvaritve presegajo običajne standarde in postavljajo nove, zahtevnejše parametre – vsebinske in simbolne, pa tudi oblikovne, tehnološke in konstrukcijske, strukturne in arhitekturne. Njegovo arhitekturo zaznamuje izrazito humana nota, v vseh pogledih. Ricciotti je družbeno angažiran arhitekt; sicer ne z glasnimi gesli, ampak tiho s svojimi deli in odločitvami, kako bo načrtoval, katero naročilo bo sprejel in na kateri javni natečaj se bo prijavil.

S spominskim muzejem Rivesaltes, tik ob španski meji, je podobno kot pri muzeju Hasibe ben Buali vzbudil tako kritiko in zgražanje kot občudovanje. Muzej Rivesaltes je bil med letošnjimi petimi nominiranci za evropsko nagrado Mies van der Rohe in je hkrati prejel francosko nacionalno nagrado *L'Equerre D'Argent 2016*. Postavljen je na območju taborišča Camp Joffre, ki je bil vse od leta 1938 namenjen beguncem iz Španije, med drugo svetovno vojno tudi Francozom in Judom ter drugim narodom, ki sta jih preganjala nacistični in kvizlinški režim, v času alžirske osvobodilne vojne pa je bil namenjen tudi prebežnikom iz severne Afrike. Skratka, mesto tragedij in krutih človeških usod. Ricciotti je muzej vkopal v zemljo, iz zemlje gleda le za kakšen meter dvignjena ploščad, obarvana z oker barvo, ki se spoji s pokrajino. Podzemna stavba je iz betona in se razprostira v dolžini 240 metrov. Na površini se zazna dvoje notranjih dvorišč, sicer so vsi razstavni prostori pod zemljo. Porušene barake v okolici je pustil takšne, kot so, da tiho pričajo o tragičnih zgodbah in hkrati o krutosti režimov preteklega stoletja, pa tudi tega, enaindvajsetega.

Četudi je na primer časnik *The Telegraph* Ricciottija odkril šele leta 2012 in ga označil kot vzhajajočo arhitekturno zvezdo,

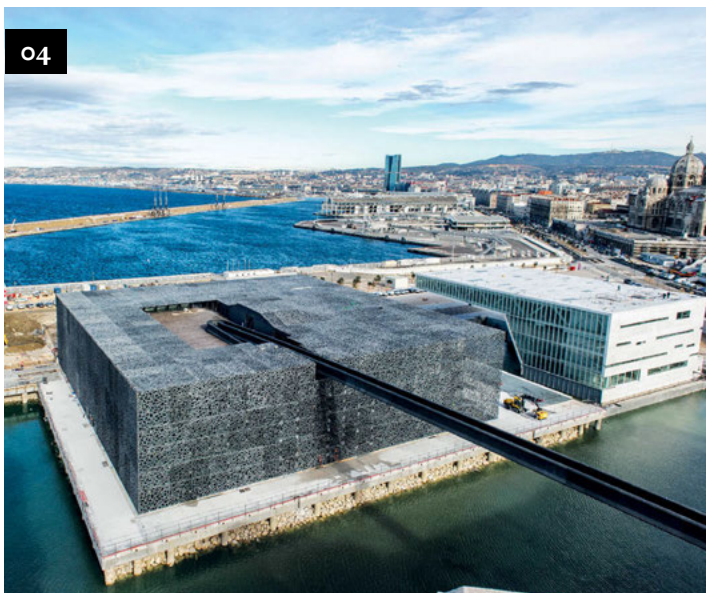

smo v Mladini o njem pisali že v devetdesetih letih in takrat predstavili eno njegovih prvih arhitekturnih stvaritev, koncertno dvorano *Le Stadium, Vitrolles*, ki je nastala nad nekdanjim rudnikom boksita in se s svojo zunanjo stjo grobega, črno obarvanega betona in rdečimi lučkami na fasadi zdi kot del znanstvenofantastične kulise. Ricciotti je leta 2005 obiskal tudi Ljubljano in se udeležil arhitekturnega bienala *Euphoria* v organizaciji biroja *Monochrome*.

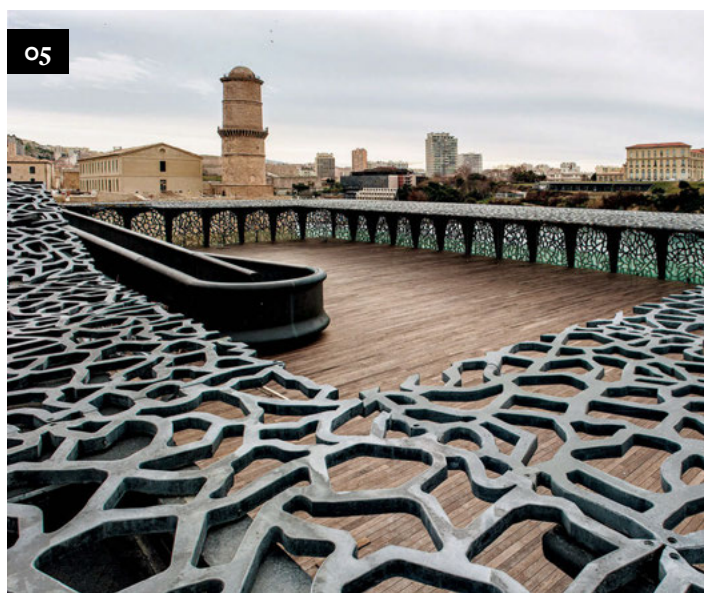
Živi v obmorskem mestecu Cassis, ob narodnem parku *Les Calanques*, enem najlepših predelov francoske riviere, in ustvarja v biroju v mestecu Bandol. Torej med *Marseille* in *Toulon*om. Slabe tri ure vožnje od tod ob obali, tik ob italijanski meji, v mestu *Menton* stoji še ena njegovih edinstvenih storitev – Muzej *Jean Cocteau*ja, tega zelo posebnega francoskega umetnika.

Muzej je bliže skulpturi kot arhitekturi, nekatere spominja na belega večnožnega pajka, druge na veliko hobotnico, ki pod svojimi lovkami čuva *Cocteau*jeve dokumente, knjige, revije, kataloge, predvsem pa risbe, pasteje, akvarele, okoli tisoč grafik ter filme, vključno z *Orfejevo trilogijo*. Muzej ima devet oddelkov in temelji na zbirki ameriškega poslovneža in zbiratelja *Severina Wundermana*.

Nekateri mu očitajo, da želi s svojimi muzejskimi stavbami »demuzealizirati« muzeje, a on jih želi predvsem postaviti v novo tisočletje, jim dati ustrezno arhitekturno formo, volumnu podeliti pomen in ne zgolj namen ter dati arhitekturi njej lastno vsebino. Seveda pa ni projektiral zgolj muzejev, četudi jih je veliko, kar šestnajst, ampak tudi nekaj deset koncertnih dvoran, tudi filharmonijo v *Potsdamu*, kulturne centre – na

04

05

04 05 MuCEM, Muzej evropskih in sredozemskih civilizacij, je bil dokončan leta 2013, ko je bil Marseille evropska kulturna prestolnica. Postavljen je v pristaniški del ob zgodovinski stolp Saint Jean in vrtove ob njem, ki je v sozvočju s filigransko izvedeno betonsko fasado muzejskega kubusa.

06 07 Muzej Rivesaltes je postavljen na terenu taborišča Camp Joffre, ki je bil vse od leta 1938 namenjen beguncem iz Španije, med drugo svetovno vojno tudi Francozom in Judom ter drugim narodom, ki sta jih preganjala nacistični in kvizlinški režim, v času alžirske osvobodilne vojne pa je bil namenjen tudi prebežnikom iz severne Afrike.

06

primer polinezijskega na Tahitiju, knjižnice – med drugim knjižnico Simone de Beauvoir v Rouenu, gledališča, športne dvorane, šole in fakultete (teh kar 18), več kot deset zasebnih, zelo posebnih vil in hiš, železniško postajo, most itd. Večinoma gradi v Franciji, pa tudi v ZDA, po Evropi in drugod po svetu. Francija mu je podelila že kar nekaj pomembnih državnih nagrad; je tudi vitez legije časti (*Chevalier de la Legion d'Honneur*).

Med zanimivejšimi je tudi njegov MuCEM – Muzej evropskih in sredozemskih civilizacij, ki je nastal leta 2013, ko je bil Marseille evropska kulturna prestolnica. Postavljen je v pristaniški del ob zgodovinski stolp Saint Jean in vrtove ob njem, ki je v sozvočju s filigransko izvedeno fasado muzejskega kubusa. Masivna zgradba v velikosti 40.000

07

o8 Muzej, posvečen Jeanu Cocteauju, francoskemu umetniku, je oblikovno bliže skulpturi kot arhitekturi, nekatere spominja na belega večnožnega pajka, druge na veliko hobotnico.

kvadratnih metrov, od tega je 26.000 kvadratnih metrov razstavnih prostorov, je obdana z betonsko čipko, ki prepušča svetlobo, da v prostore prihajata modrini morja in neba. Muzejsko stavbo označujejo kot junaško dejanje in mojstrsko delo tako glede fasade kot tudi glede konstrukcijskih in oblikovnih inovacij. Ricciottija štejejo med zagovornike betona, kajti o betonskih zgradbah je napisal tudi knjige (na primer *Le béton en garde à vue*). Njegova bibliografija je bogata, obsega kar 32 knjig. Veliko jih je napisal sam (14), druge pa so monografije o njegovih arhitekturnih stvaritvah (18). Ima tudi svojo založbo Al Dante, kjer je izšlo kar nekaj knjig o arhitekturi različnih avtorjev. Rudy Ricciotti je intelektualec starega kova in izredno zanimiv sodobni arhitekt. x

ADRIA
Življenje v gibanju

NOVA ACTION 2018.
ZALJUBITE SE V NOV ORIGINAL.

ADRIA MOBIL, d.o.o.
Straška cesta 50 | 8000 Novo mesto

Navdihujemo vaša doživetja že od leta 1965.
www.adria-mobil.com

01

NOTRANJA RAST

Prenova nekdanjega industrijskega območja King's Cross v Londonu

Piše: Nejc Černigoj, arhitekt

Znano je, da mesta rastejo in se pri tem ne le širijo navzven, na nepozidane okoliške površine, ampak tudi navznoter. Prav notranja rast mest velja za najbolj trajnosten način urbanizacije, saj smo prepoznali, da je tudi prostor omejen naravni vir. Največji potencial za notranji razvoj mest pomenijo opuščeni industrijski kompleksi, saj so infrastrukturalno že opremljeni, številni so tudi na ugodnih lokacijah blizu mestnih središč. Zaradi spremenjenih prometnih tokov in razvoja logistične tehnologije so ostala prazna tudi stara pristaniška in železniška območja, v katerih so nastali glavni razvojni projekti zahodnoevropskih metropol v zadnjih desetletjih: Rive Gauche v Parizu, Eastern Docklands v Amsterdamu, Hafencity v Hamburgu ...

Največ izkušenj pri prenovi industrijskih območij imajo v Londonu, kjer je zanimivo opazovati, kako se je v letih spreminjal pristop k tej kompleksni problematiki. Prenova pristanišč London Docklands, v sklopu katere so nastali novo finančno središče Canary Wharf in več elitnih stanovanjskih naselij, velja za vzorčni primer neoliberalnih politik iz obdobja Margaret Thatcher, ki ni v ničemer pripomogel k izboljšanju slabih socialnih in bivanjskih razmer v okoliških delavskih soseskah vzhodnega Londona. Ta dolg so londonske oblasti želele nekoliko poravnati s projektom olimpijskih iger 2012, s tem da so olimpijski park umestile na opuščeno in močno onesnaženo območje težke industrije. Po očiščenju zemljišča in renaturalizaciji vodotokov so nove športne in parkovne površine namenili okoliškim

prebivalcem, velik del stanovanj v olimpijski vasi pa prodali ali oddali po »ugodnih« (»affordable«) cenah. Nekakšno srednjo pot med ekonomskimi interesi investorjev in interesi širše okolice pa so ubrali pri prenovi lokacije King's Cross, ki poteka že nekaj let.

Gre za območje železniških delavnic, skladišč in druge industrije v zaledju železniških postaj St. Pancras in King's Cross, ti stojita druga ob drugi ob cesti Euston Road, ki določa severni rob ožjega mestnega jedra Londona. Ko je tamkajšnja industrija v 80. letih zamrla, je ta predel začel propadati in se zaraščati, v opuščene stavbe so se naselile kriminalne dejavnosti, prostitucija in trgovina z drogo. Postopoma pa so se zaradi nizkih najemnin tja začeli priseljevati umetniki in ustvarjalci, pojavili so se alternativni nočni klubi in z njimi povezane subkulture,

- 01** Železniški postaji King's Cross (desno) in St. Pancras (levo), med njima in v zaledju pa računalniška vizualizacija načrtovanega programske mešanega naselja, ki že nekaj let nastaja na nekdanjem industrijskem območju v središču Londona. / Foto: Miller Hare
- 02** Granary Square, novi javni prostor pred prenovljenim skladiščem žita, v katero so umestili novoustanovljeno fakulteto za umetnost in oblikovanje Central St. Martins. Trg je med tednom priljubljeno zbirališče študentov, konec tedna pa družin z otroki. / Foto: John Sturrock
- 03** Jeklene strukture plinohramov, ki so bili vizualna posebnost območja, so kot pomembne gradnike prostorske identitete obnovili in vključili v parkovno ureditev, nekaj pa so jih celo predelali v stanovanja. / Foto: John Sturrock

območje je bilo vse bolj zanimivo in živahno, vendar še vedno nevarno in na slabem glasu. Zanimarjeni in nevarni sta bili tudi obe železniški postaji. Obenem so bili nepremičninski vlagatelji ves čas pozorni na 27 hektarjev veliko območje, saj je veljalo za zadnje večje še nerazvito območje v središču Londona. Zato je angleška vlada v 90. letih ustanovila družbo King's Cross Partnership, ki je skrbela za razvoj lokacije. Prvi razvojni premik je prinesla gradnja britanske narodne knjižnice leta 1997, vendar so načrti za pozidavo celote zaradi tedanje recesije ostali le na papirju. Leta 2000 je vodenje projekta prevzela zasebna nepremičninska družba Argent, a je gradbene posege več let zadrževala rekonstrukcija železniških linij, ko so na postajo St. Pancras preusmerili hitro progo izpod Rokavskega preliva. Poleg tega so se pri Argentu odločili, da se projekta ne bodo lotili po dotlej običajni praksi načrtovanja »od zgoraj navzdol«, temveč so lokacijo najprej več let z različnih vidikov proučevali in se sestajali s prebivalci revnih delavskih naselij znotraj območja ter iz okoliških predelov, z raznimi organizacijami in drugimi deležniki, da bi razumeli njihove poglede, želje in interese. Ugotovili so, da je za dolgoročni uspeh projekta nujno, da se v njem vzpostavi mešanica različnih poslovnih, kulturnih, izobraževalnih in drugih programov ter različnih tipov stanovanj, ki bodo v novo

naselje privabljali različne profile uporabnikov. Poleg tega so morali upoštevati več spomeniško zaščitene objektove industrijske in tehnične dediščine, na primer skladišča, delavnice in plinohrame iz 19. stoletja. Ker London strogo varuje poglede proti katedrali St Paul's, so višje stavbe lahko načrtovali le na severni strani območja. Očistiti so morali tudi veliko industrijskega onesaženja, na predelih, ki so se samodejno zarasli, pa so vzpostavili naravne rezervate.

Pri načrtovanju projekta je imela pomembno vlogo faznost izvedbe. Gradnja tako obsežne zazidave neizbežno poteka več let, celo desetletje, želeli pa so, da bi že prve dokončane realizacije pritegnile dovolj obiskovalcev, da bi območje zaživelo. Zato so najprej prenovili železniški postaji, obe veličastni historični arhitekturi – neogotsko St. Pancras z eminentno opečno fasado in

kamnito neoromansko stavbo King's Cross. Pred slednjo so odstranili neugledne prizidke in ponovno vzpostavili postajni trg. V prvo fazo je sodila tudi prenova starega skladišča žita, v katero so umestili novoustanovljeno fakulteto za umetnost in oblikovanje Central St Martins. Pred njo so uredili še en javni trg ter sprehajalno pot ob bližnjem kanalu. Te realizacije so imele pomemben strateški cilj: prenovljeni postaji in javni prostori so vzpostavili stično točko nastajajoče zazidave z okolico ter prostor, kjer se lahko odvija urbano življenje; nova fakulteta pa je pritegnila najvitalnejši sloj uporabnikov – mlade, izobražene kreativce, s čimer so sledili tudi obstoječemu umetniškoustvarjalnemu slovesu lokacije.

Hkrati z omenjenimi posegi pa je že raslo tudi več poslovnih stavb, ki jih kljub bližini londonskega finančnega središča niso

zasedle samo banke in investicijske družbe, temveč tudi različna visokotehnoška, kreativna in druga podjetja ter oddelek lokalne občinske uprave. Pri družbi Argent si kot največji uspeh štejejo, da jim je uspelo privabiti multinacionalko Google, ki bo tu zgradila svojo britansko centralo. K odločitvi naj bi najbolj pripomogla predvsem celostno zasnovana vizija območja, sploh njena trajnostna naravnost in programska pestrost. Poleg več kot 300 tisoč kvadratnih metrov poslovnih površin ter 45 tisoč kvadratnih metrov trgovskih prostorov bodo v King's Crossu zgradili tudi okoli 2000 novih stanovanj. Na zahtevo mestnih oblasti naj bi 43 odstotkov stanovanj ponudili po ugodnih cenah, čeprav so ta delež kasneje zmanjšali na 33 odstotkov. Zgradili bodo tudi novo osnovno šolo in vrtec.

Prostorski načrt celotne zazidave (masterplan) je zasnovala skupina treh plannerskih birojev (urbanisti Allies and Morrison in Porphyrios Associates ter krajinski arhitekti Townshend Landscape Architects) na podlagi naročnikove vizije, povzete v dokumentu z naslovom *Principi za humano mesto*. Ta se poleg že omenjene programske pestrosti osredotoča na »place-making«, ustvarjanje javnih prostorov. Bolj kot z arhitekturno izraznostjo stavb so se torej ukvarjali s prostorom med njimi. Oblikovali so ga po načelih tradicionalnega mesta, kot niz ulic, trgov in parkov z aktivnimi pritličji, ki generirajo urbano dogajanje. Posamezne stavbe so nato projektirali različni britanski in tuji arhitekti. V skladu z urbanističnimi izhodišči so vse zasnovane racionalno, v zadržani, a dostojanstveni estetiki. Da so jih nekateri izrazito ekspresivno naravnani arhitekti, na primer Zaha Hadid in Peter Cook, označili za »dolgočasne«, imajo

njihovi načrtovalci za pohvalo. Posebno pozornost so namenili spomeniško zaščitnim stavbam, na katere so navezali glavne javne prostore in ki bodo v novi soseski pomenile nosilce identitete in ohranjale spomin na industrijsko preteklost ožje in širše okolice.

Gradbena dela so se začela leta 2007 in bodo potekala še nekaj let, glavne poteze in njihov učinek pa so že vidni. Kritike so večinoma pozitivne – javne ureditve so zaživele, ulice in trgi so polni študentov, uslužbencev, turistov, pa tudi staršev z otroki in drugih sprehajalcev; čeprav mnogi opozarjajo, da to niso pravi javni prostori, ker so ostali v lasti zasebnih družb, ki lahko javno rabo omejijo oziroma jo nadzirajo, drugi ocenjujejo, da je tudi tako stanje vendarle bistveno boljše od zapuščenega in s kriminalom obremenjenega industrijskega območja. Poleg tega gotovo ne gre za socialni projekt, ki bi reševal londonsko stanovanjsko problematiko, vendar je za investicijo pretežno zasebne narave socialna komponenta nenehno močna, sploh v primerjavi z elitističnimi nepremičninskimi projekti, ki sicer nastajajo v Londonu.

V primerjavi s stanjem pri nas lahko ugotovimo, da so pri prenovi območja King's Cross dosegli vse, česar v Ljubljani in drugod po Sloveniji ne zmoremo ali ne znamo, začevši z narodno knjižnico in rekonstrukcijo glavne železniške postaje. Naše upravne strukture (občinske ali državne) namreč nimajo moči in zmogljivosti, da bi vodile kompleksnejše prostorske projekte, politika pa ne pristne želje za to. Obenem zasebni investitorji največkrat ne vidijo prek mej svojih zemljišč, čeprav bi včasih v sodelovanju s sosednjimi lastniki in drugimi deležniki lahko izpeljali precej boljše in bolj donosne

04 Prepletanje sodobne nove arhitekture, prenovljenih industrijskih hal in delavskih stanovanj iz 19. stoletja ter javnega prostora in zelenih ureditev ob kanalu. / Foto: John Sturrock

projekte, kot jih dosežejo z golim maksimiranjem pozidave na svojem zemljišču; pa še marsikateri civilni iniciativi bi se izognili. Odlično zasnovano Partnerstvo Šmartinska v Ljubljani se je temu še najbolj približalo, a postopoma postaja vse bolj mrtev projekt, javne ureditve v njem, na primer velik osrednji park, pa kopnijo. Kasnejše Partnerstvo Celovška je bilo »mrtvorjeno« že v začetku, saj so imeli posamezni lastniki že pripravljene lastne projekte in niso imeli posebnega interesa za sodelovanje. Velik potencial – tako z vidika industrijske dediščine kot za ustvarjanje urbanih javnih ambientov – ima območje Tobačne tovarne Ljubljana, ki se je s stečajem investitorja, Imosa, vrnilo na izhodišče. Zato bi bilo smiselno ponovno razmisliti o vsebinah, ki so bile za to lokacijo že predlagane ali tam celo že delujejo – na primer tehnološkem oz. poslovnem inkubatorju, raznih storitvah in javni upravi, glede na pozicijo med Rožno dolino in visokošolskim območjem na Tržaški in Aškerčevi cesti pa predvsem o novih fakultetah ali akademijah ter študentskih domovih. Ob tem bi še vedno ostal prostor za stanovanjske stolpnice, kot jih je predvideval prvotni projekt. Podobne priložnosti obstajajo tudi pri Cukrarni in tovarni Rog. Predvsem bi morali paziti, da se izognemo usodi ljubljanskih mestnih klavnic na Poljanah, kjer je namesto programske mešane mestne četrti nastalo (sicer sodobno oblikovano) spalno naselje, ohranjeni fragmenti arhitekturno zanimivih industrijskih stavb 19. stoletja pa, prislonjeni ob generične škatle supermarketov sredi ogromnega parkirišča, delujejo smešno in nedostojanstveno.

Pri projektih prestrukturiranja starih industrijskih območij se morajo svoje odgovornosti zavedati vsi udeleženci. Glavne odločitve so namreč sprejete, še preden se dela lotijo izdelovalci urbanističnih načrtov in projektne dokumentacije, torej urbanisti, arhitekti in drugi inženirji. Usoda novega naselja je v veliki meri določena že s projektno nalogo oziroma vizijo, ki jo imajo za neki prostor investitorji, bodisi zasebni ali javni, ter s pogoji in omejitvami, ki jim jih postavijo pristojne ustanove. Primer prenove območja King's Cross kaže, da sta tudi v izrazito liberalnotržno naravnanih družbah med njimi mogoča produktiven dialog in sodelovanje, ki tudi pri zasebnih projektih prinaša širšo javno korist. x

95 ton
zmanjšanja
izpusta CO₂
in kar 15 tisoč
evrov obresti

Ohranimo Slovenijo!

Pozdravljeni, spoštovani bralke in bralci Mladine, dovolite, da vam še pred povabilom k sodelovanju v našem projektu, ki je obenem največji in najprepoznavnejši projekt množičnega investiranja v ekološke projekte pri nas, podrobneje predstavimo izračun, ki smo ga izpostavili na vrhu strani.

■ Čisti računi

Če se odločite, da presežna sredstva vložite v naše sončne elektrarne v obliki najema oziroma zakupa sončnih panelov na svoje ime, lahko v desetih letih pričakujete naslednje izkupičke za okolje in za vas:

- pri **600** vloženi evrih (najmanjši zakup – en sončni panel): **2 toni** zmanjšanja izpusta ogljikovega dioksida in **300 evrov** zaslužka od obresti;

- pri **6000** vloženi evrih (10 sončnih panelov): **19 ton** zmanjšanja izpusta ogljikovega dioksida in **3000 evrov** zaslužka od obresti;
- pri **12.000** vloženi evrih (20 sončnih panelov): **28 ton** zmanjšanja izpusta ogljikovega dioksida in **6000 evrov** zaslužka od obresti;
- pri **30.000** vloženi evrih (največji omogočeni vložek – 50 sončnih panelov): **95 ton** zmanjšanja izpusta ogljikovega dioksida in **15.000 evrov** zaslužka od obresti.

■ Tudi pri nas množično

Vse več investorjev, zdaj vas je že več kot 700 ekološko osveščenih posameznikov, se odloča za plemenitjenje sredstev prek investiranja v naš ekološki projekt, ki je edini te vrste v Sloveniji. V Evropi postaja množično investiranje v ekološke projekte kazalec družbene ozaveščenosti državljanov.

Prispevek podjetja Moja elektrarna k primerljivosti z Evropo:

- zdaj smo omogočili za zakup fizičnim osebam že našo šesto lastno sončno elektrarno,
- skupno zmanjšanje izpusta najbolj zloglasnega med zloglasnimi toplogrednimi plini, to je ogljikovega dioksida, v zadnjih treh letih za 10.000 ton (primerjava izhaja iz zmanjšanja izpusta

- glede na pridobivanje iste količine električne energije s kurjenjem fosilnih goriv);
- k temu lahko prištejemo še 17.400 prodanih sončnih panelov s skupno močjo 3798 kWp
- in več kot 18 milijonov kWh proizvedene električne energije.

Vabimo vas v eno od moralno najbogatejših družb Slovencev!

Lepo vas pozdravljam,

Peter Kokot, direktor
peter.kokot@mojaelektrarna.si

P. S. Kot vlagatelj vas bo vsaj enkrat najbolj zanimal podatek o izplačanih obrestih: v zadnjih treh letih, kolikor traja naš projekt, smo izplačali 350.000 evrov obresti, obrestna mera pa je zaradi interesa države, ki zagotavlja odkup tako proizvedene električne energije, kar pet odstotna.

Aktualni projekt

Trenutni projekt je SE Kidričevo 2, kjer je **na voljo zadnjih 100 sončnih panelov** za najem. Gre za talno sončno elektrarno z močjo 1 MWp, pri kateri smo v začetku pomladi dali na voljo vseh 4500 sončnih panelov. Količina, ki jo je v tem trenutku še mogoče zakupiti, je torej resno omejena.

Če se zanimate za dobro investicijo, ki se ne bo povrnila zgolj finančno, temveč tudi trajnostno, vas vabimo, da obiščete našo spletno stran in se na njej podrobneje seznanite z vsemi vidiki sodelovanja v našem projektu. Prek spletne strani lahko izvedete tudi zakup sončnih panelov, takoj po prejemu plačila pa vam bomo po pošti poslali tudi ustrezno dokumentacijo.

3 KORAKI DO VAŠE NALOŽBE

1

V sklopu danega posojila podjetju Moja elektrarna lahko zakupite sončne panele določene elektrarne. Nakup lahko opravite na spletni strani www.mojaelektrarna.si ali pa pokličete na številko **059 102 858**. Ponudbo vam pošljemo po pošti. Ponudite lahko posojilo za nakup do 50 panelov, pri čemer je cena enega sončnega panela 600 evrov.

2

Pogodbo sklenete s podjetjem Moja elektrarna. Po prejemu nakazila za zakup panelov vam Moja elektrarna po pošti posreduje dokazilo o vplačilu in ustrezen certifikat, iz katerega je razvidno, da so zakupljeni moduli dodeljeni na vaše ime. Obresti začnejo teči z dnem plačila.

3

Donos na posojilo se izplača enkrat letno v višini 30 evrov za vsak sončni panel, ki ste ga zakupili. Ta znesek ustreza letni obrestni meri v višini 5 %.